DOI: 10.17165/TP.2016.3-4.10

MEGYERINÉ RUNYÓ ANNA[1]

Élménypedagógia a kisgyermekek környezeti nevelésében

Főiskolánk óvópedagógus hallgatói minden évben külső szakmai gyakorlaton vesznek részt, mely főiskolai elméleti tudásuk szerves kiegészítője. Idén több végzős hallgató is bekapcsolódott az ún. madárdalos óvodai programba. Ennek keretén belül kutató munkájuk egy részeként önálló programot dolgoztak ki és valósítottak meg – óvodásokkal.

Az egyik ilyen program kéthetes projekt formában történő feldolgozása során az óvoda környékén élő madarak megismertetése volt a cél, élménypedagógiai módszerekkel. A komplex megismerés folyamatában szerepelt: séta, mesterséges fészkelő helyek (odú) kialakítása és annak folyamatos megfigyelése, kézművesség, drámapedagógiai játék, hangfelvételek, madáretetés („cinkegolyó" készítése), stb.

A kéthetes projektet és annak gyermekekre gyakorolt hatásait mutatom be a cikkben.

Élmény- és projektpedagógia

Az élménypedagógia alapja (Schörghuber és Amesberger meghatározása szerint) a konkrét, gyakorlati tapasztaláson alapuló tanulás, mely legtöbbször nem hétköznapi, hanem valamilyen élményt magába foglaló helyzetben, valamint természeti környezetben valósul meg (Szabó, 2006). A természet regeneráló, figyelmet összpontosító és helyreállító hatását már Kaplan is kiemelte (Kaplan, 1995). A természetes környezet nyugtató hatású, segít elszakadni megszokott környezetünktől, rutinszerű életmódunktól. Komplex és koherens, elősegíti új gondolatok kialakulását, egységbe szerveződését – kiterjedés. Magával ragadó, ennek ellenére a felfedezés nem megterhelő – elragadtatás. Eredetünknek megfelelően összhangot érzünk a természetes környezet rezgéseivel – kompatibilitás. Az élménypedagógia a természet e jellegzetességeit használja fel, s válnak a természetes környezetben zajló programok különlegessé (Mészáros–Bárnai, 2010).

Az élménypedagógia a tapasztalást, a tanulást és az ennek hatására létrejövő szubjektív állapotokat tekinti alapvetőnek (Dewey, 1997).

[1] PhD, főiskolai tanár, Apor Vilmos Katolikus Főiskola Matematikai, Természettudományi és Informatikai Tanszék, *megyerine.anna@avkf.hu*

Ebből következik, hogy élménypedagógia alkalmazása során nem kész ismereteket adunk a gyermekeknek, az ismereteket saját maguk szerzik meg – tapasztalás útján. A tapasztalás létrejöhet problémahelyzetek vagy akár alternatív megoldások kipróbálása során is, s így a gyermekek problémamegoldó képessége is fejlődik.

Az élménypedagógia tehát aktív cselekvésre készteti a résztvevőket. A kialakult helyzetekben a gyermekcsoport tagjai motiváltak lesznek arra, hogy próbára tegyék tudásukat, képességeiket.

Dewey felfogása szerint a gondolkodás a gyakorlati cselekvés egy megnyilvánulási formája, így a megismerés nem a valóság elméleti tanulmányozása, hanem az eleven tapasztalás folyamán létrejövő tapasztalat újjáalakítása. Ennek megfelelően a nevelők feladata segíteni a gyermeknek a már meglévő és a cselekvés közben éppen létrejövő tapasztalatok összerendezésében. Dewey a projekteket a már megszerzett tapasztalatok alkalmazása és egyben az új tapasztalatok szerzése fő területének tartotta (Makai, 2005). Az élménypedagógiához hasonlóan a pedagógiai projekt középpontjában is egy megoldandó probléma vagy elvégzendő feladat áll, ebből adódik komplex jellege is.

Éppen ezért az élménypedagógia megvalósításának egyik legalkalmasabb módszere a projektmódszer.

Mi a projekt?

Hortobágyi Katalin megfogalmazásában a pedagógiai projekt komplex, alkotó jellegű megismerési, és egyben cselekvési egység; olyan folyamat, amelynek során valóságos produktumok (mely lehet tárgyi vagy szellemi) jönnek létre. Fontos a kooperáció (együttműködés lehetősége) és a differenciálás (személyre szabott feladatkijelölés/választás) megvalósulása a folyamat során (Hortobágyi Katalin, 2002).

Hegedűs Gábor szerint a projektpedagógia nyitottá tesz, a kooperációra épít, fejleszti a kreativitást, elősegíti az önálló ismeretszerzést, színesebbé, örömtelibbé teszi a tanulást (Hegedűs, 2002).

Kovátsné Németh Mária (2006) írása alapján a projektpedagógia feladata, hogy a 21. század kihívásait felismerve (a fenntartható fejlődés elveinek és gyakorlatának megvalósítását figyelembe véve) új, értékteremtő pedagógiai válaszokat tudjon megfogalmazni.

A projektpedagógia célkitűzése a konstruktív életvezetés (mely biztosítja a nevelési folyamat irányításában, szervezésében a közösségfejlesztés és az egyén fejlesztésének harmóniáját), stratégiája a projektoktatás, megvalósulása pedig feltételezi a tevékenységorientált gyakorlatot (Kovátsné Németh, 2006).

Élménypedagógia megvalósítása egy óvodai projekt keretében

Ebben az évben főiskolánk óvópedagógus hallgatói közül gyakorlatuk során több hallgató is bekapcsolódott az ún. madárdalos óvodai programba. Ennek keretén belül kutatómunkájuk egy részeként önálló programot dolgoztak ki és valósítottak meg óvodásokkal.

Az itt bemutatásra kerülő program kéthetes projekt formában történő feldolgozásának az óvoda környékén élő madarak megismertetése volt a cél, különböző tevékenységformák segítségével.

A projekt az alábbiak szerint épült fel (Mátyás, 2016):

Séta a természetben

Az első napon az óvoda környezetében elhelyezkedő Natura 2000 környezetvédelmi területen tettek egy sétát a gyerekek. Útközben folyamatosan figyelték a környezetüket: embereket (pl. évszaknak megfelelő öltözet), növényzetet (februárra jellemzően kopasz fák), állatok jelenléte/hiánya, s keresték a magyarázatokat a megfigyeltekre.

A hegyre felérve az érzékszervükre hagyatkozva figyelték meg, hogy milyen hangokat hallanak. A nagy csendet fácán hangja törte meg, amelynek hangját a legtöbben felismerték. Közös beszélgetéssel felelevenítették, ki mit tud a fácánról (milyen a külseje, kakas és tyúk elkülönülése, okai stb.)

A séta második felében egy őshonos fenyőerdőben „faölelést” végeztek. Megfigyelték, hogy egy fa öleléséhez hány gyermek szükséges. Itt kiválóan fejleszthető volt az arányérzékük, valamint az összehasonlítás és megkülönböztetés folyamata is jelen volt a tevékenység során.

Csoportszobai foglalkozás

Az óvodában mikrocsoportos tevékenység keretein belül madárkirakót és memóriajátékot készítettek saját rajzok és fényképek segítségével, melybe nagy lelkesedéssel kapcsolódtak be a gyerekek. Az elkészült játékokat örömmel próbálták ki, s azóta is szívesen játszanak velük. A puzzle és a memóriajáték kiválóan alkalmas a gyermekek emlékezetének, finommotorikai érzéküknek a fejlesztésére. A játék során szókincsbővítés is történik, hiszen a kirakott képeken ábrázolt madarak külső jegyei is szóba kerülnek. A képeket egymás mellé helyezve összeha-

sonlíthatók a rajtuk szereplő madarak, megfigyelési szempontok megadása után a gyerekek jellemzik a madarakat. A későbbiekben már önállóan (a már elsajátított szempontok alapján) mutatják be őket.

Hangfelvételt is készítettek a hallgatók, melyek bemutatásra kerültek a projekt első, majd az utolsó napján is. Itt a megfigyelőképességük és emlékezetük fejlesztése volt a cél. A felvételeken az alábbi madárhangok voltak hallhatók: széncinege, házi veréb, vadgalamb, nagy tarkaharkály kopácsolás, sárgarigó, dolmányos varjú. A hangfelvétel első bemutatásakor a varjú, a galamb és a harkály hangját ismerték fel a legtöbben. A madarak hangját többször is lejátszották, majd mindezt képi bemutatás követte – a bemutatott madarak képeivel, melyek neveit mondókákkal is igyekeztek rögzíteni. Ezt követően a hangfelvételen elhangzott hangokat a gyerekek hanggal és mozgással is utánozták. Ennek során a játékos cselekedtetés valósult meg, s a hangos „károgás", vagy a „kipp-kopp kopogás" nagy sikert aratott.

Madárodú készítése és kihelyezése

A vizsgált óvoda területén a leggyakrabban előforduló madárfaj a széncinege és a házi veréb. Az odú elkészítése szülői bevonással, egy apuka segítségével valósult meg, az MME odútípus táblázata alapján[2]. Az előre kivágott faanyagokból, óvodai foglalkozás keretén belül állították össze az odút. Sok gyermek végig figyelte a hallgatók és az apuka tevékenységét, a fúrás, faragás és kalapácsolás nagyon érdekelte őket, s a szerszámok, faanyagok adogatásában, tartásában ők is szerephez jutottak a cselekvés folyamatában. A többi érdeklődő gyermekkel ezalatt az óvó néni papírkartonból készített odúkat. Előre elkészített minta alapján a nagyobbak már önállóan megrajzolhatták, segítséggel kivágták, majd kiszínezték az odút, az ügyesebbek madarat is festettek az oldalára. A gyermekek alkotásait kiállították, amit később az intézmény többi csoportja és a szülők is megtekinthettek. Mindezek a tevékenységek az ismeretbővülésen túl lehetővé tették a figyelemösszpontosítás, a kreativitás, az együttműködő-képesség fejlesztését is.

Ezután következett az odú kihelyezése. Egy apuka stabilan rögzítette az udvaron található fenyőfa egyik vastagabb ágára az elkészült odút. A kihelyezett fészkelőhely megfigyelését mikrocsoportban végezték a gyerekek. Kíváncsian és nagy lelkesedéssel lesték az odút. Amint mozgást észlelt valamelyikük az odú körül, rögtön jelezte az óvónőnek vagy a hallgatónak.

[2] http://www.mme.hu/binary_uploads/4_napi_madarvedelem/odutipus_tablazat.pdf. [2016. augusztus 9.]

Fejdísz készítése és madárszépségverseny

Következő kiemelkedő mozzanat egy madarat ábrázoló fejdísz készítése volt. Madaras témájú énekekkel és mondókákkal (pl. *Fecskét látok…, Gólyahír, Tó vize, tó vize, csupa nádszál…*) keltették fel a gyermekek figyelmét, majd a hallgató által fotózott madarakat átmásolták egy pauszpapír segítségével a papírlapokra. Mindenki a neki legjobban tetsző madarat rajzolhatta, s tetszés szerint kiszínezték, majd összeragasztották a fejdíszt. Az ügyesebbek, nagyobbak saját kezűleg rajzolták meg a madarakat, volt, aki többet is készített. A tevékenység közben természetesen ismeretszerzés is történt: megismerték egy-egy madár fő jellemzőit, életmódját, mindezt beszélgetés és cselekedtetés útján. A foglalkozás szintén mikrocsoportos tevékenység keretében zajlott.

Miután mindenki fejdísze elkészült, madárszépségversenyt rendeztek, ahol mindenki megtalálhatta a neki legjobban tetsző madarat, és kiválaszthatta magának párnak. A tevékenység és a játék során az önbizalom és a közösségi érzelmek erősítése is megvalósult, fejlődött kézügyességük, kreativitásuk. A játék jó példája volt a matematikai szociometriának is, mivel az óvónő megfigyelhette, hogy kit hányan választottak a párválasztás során.

Madáretetés és cinkegolyó készítése

A foglalkozás elején a hallgatók a szőnyegre leülve beszélgetőkört alkottak a gyerekekkel. Felelevenítésre került, hogy mivel szabad etetni a madarakat télen. Megbeszélték például azt is, hogy itatni a nyári meleg hónapokban is szükséges. A szülők bevonásával magokat gyűjtöttek össze, s hoztak be az óvodába, amiből elkészülhetett a cinkegolyó.

Érkezett napraforgómag, tökmag, mandulamag, dió, köles, kukorica és zsiradék. Kis tálkában minden gyerek kapott a magokból, s közösen megvizsgálták, hogy melyiknek milyen a nagysága, formája, színe, sőt amit lehetett, meg is kóstolhattak, hogy milyen az íze. Ezt követte a magok zsiradékkal történő összekeverése, melyben minden érdeklődő részt vehetett. Majd hálókba csomagolták és szorosan összekötötték a megformázott golyókat. A golyók az udvar több területén kerültek kihelyezésre a madarak odacsalogatása érdekében. Folyamatosan figyelték, ahogy a madarak felfedezik, majd visszajárnak a golyókhoz. Az egyik hallgató édesapjának ötlete alapján egy darab vajat is elhelyeztek a madáretetőben. Ezzel a madarak táplálkozásának megfigyelése volt a cél, hiszen csőrük és lábuk lenyomatot hagy a vajon, melyet később közösen megvizsgálhattak. A gyerekek élvezettel figyelték az etetőket. A nap végén a szülőkkel együtt is megvizsgálták az etetőket: az óvodából kifelé menet megnézték, hogy mennyi fogyott a magokból, vannak-e lenyomatok a vajon.

A cinkegolyók, az etetők és a madárodú nemcsak a gyermekek, hanem a szülők érdeklődését is felkeltette, s a szülők többsége reggel és délután is megnézte az etetőt, vagy érdeklődött az odú körüli változásról.

Dramatizálás

A projekt egyik állomása a *Madarak télen* című drámapedagógiai játék volt (Lovas–Tarr, 2011), melyet a korábban elkészített fejdíszekkel játszottak el. Ez egy ún. míves, szöveges, mozgásos játék, melyet improvizatív módon adtak elő. Ennek megfelelően nem a konkrétan leírt darabot követték, hanem a gyerekek történeteit is beleszőtték a játékba. A játék során az egymásra hangolódás, az együttműködés készségének fejlesztése, a közösséggé formálás is megvalósult, de fejlesztette a gyermekek beszédének tisztaságát is.

Mindenki érdeklődött a játék iránt, és valamennyien részt vettek a csoportból. A mese lényege: a hó mindent betakart, s a kismadarak fáztak, éheztek. Legyöngülve ugrándoztak a hóbuckák között, élelmet keresgélve. Az egyikük egy kicsit messzebb repült a társaitól, s talált egy fél száraz kiflit. Nagyon éhes volt már. Mit gondoltok mit csinált? Ennek megválaszolására eljátszották a jószívű madárkát, aki megosztotta a talált élelmet társaival. Majd az önző madárkát, aki nem szólt a társainak, s egyedül csipegette fel a morzsákat. Eljátszásra került az a változat is, amikor az éhes madár ugyan rögtön nekilátott az evésnek, de eszébe jutottak éhes társai és csipegetését abbahagyva, szólt nekik is. A történetet páros játékban is eljátszották: az egyikük eszik, a másik is szeretne enni, s próbálják egymást meggyőzni arról, hogy ehet-e ő is, vagy ha nem, miért nem, illetve hogyan lehetne rábírni az élelem megosztására.

Ezzel a játékkal a már említetteken kívül az önbizalmukat is erősíthetjük, merjenek szerepelni, s az egymásra hangolódás fejlesztésének is kitűnő példája. Nagyon fontos, hogy leküzdjük a gyerekek szerepléstől való félelmeit és a lámpalázukat. Természetesen vannak gyerekek, akik nem szeretnek szerepelni, de törekedni kell arra, hogy – ha minimális szinten is –, de csatlakozzanak egy-egy játékhoz.

Gabnai Katalin szavaival: *„drámajátékaink az emberépítést célozzák, feladatuk a személyiségformálás, a kapcsolatfelvétel, a kapcsolattartás, a közlés megkönnyítése”* (Gabnai, 1993, p. 7).

Mire emlékezünk? Milyen ismeretekkel lettünk gazdagabbak?

A projekt egyik zárófoglalkozása egy, a hallgató által készített „feladatlap kitöltése” volt. Mikrocsoportos foglalkozás keretében a nagycsoportosokkal iskolás játékot játszottak, *Környezetismeret-óra* címmel. Akinek kedve volt, csatlakozhatott az „órához”. Érdekes megfigyelés volt

a hallgató részéről, hogy azok a gyermekek is csatlakoztak, akik a nap során kevésbé voltak aktívak. A feladatlap színes és vidám képekből állt, melyekkel különböző játékos feladatot kellett elvégezniük.

Ilyen volt például a saját készítésű madárképekből összeállított fényképválogatás, amelyen szinte mindenki felismerte az ábrázolt madarakat. Beugratós kérdés volt a gólyatoll közé kevert strucctoll, ennek ellenére senki sem keverte össze a kettőt. Ennek a feladatlapnak a lényege a szintetizálás volt: az előzetes tudásnak a projekt során szerzett ismeretekkel történő összekapcsolása. A feladatsor megoldása alatt a gyerekek nagyon figyeltek, koncentráltak. Azok a gyerekek, akik otthon is rendszeresen etetik a madarakat, mind felismerték a feladatlapon található képekről a madár-táplálékot is.

A gyerekek érdeklődése a madarak iránt tartósnak bizonyult, a mai napig figyelik a kihelyezett etetőt és odút. Ez a projekt nagyban elősegítette, hogy a gyerekek közelebb kerüljenek a környező madarakhoz, melynek révén erősödik a természettel való kapcsolatuk, amelyet ha megszeretnek, védeni is fognak, s felnőve felelősséget is vállalnak majd érte.

Az élménypedagógia segítségével, tapasztalás útján, motiváló és maradandóbb ismeretszerzés valósulhat meg. A projektmódszerrel történő összekapcsolása pedig lehetővé teszi, hogy környezeti nevelés keretében akár a jeles napok, zöld ünnepek témáit is élményekkel gazdagon, a gyermekekkel közösen dolgozzuk fel.

BIBLIOGRÁFIA

Dewey, J. (1997). *Experience and Education.* New York: Simon & Schuster.

Gabnai, K. (1993). *Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek.* Harmadik módosított kiadás, Budapest: Marczibányi Téri Művelődési Központ.

Hegedűs, G. (szerk.) (2002). *Projektpedagógia.* Kecskemét: Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar.

Hortobágyi, K. (2002). *Projekt kézikönyv.* ALTERN füzetek 10. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány.

Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology,* 15. pp. 169–182. doi: 10.1016/0272-4944(95)90001-2

Kovátsné Németh, M. (2006). Fenntartható oktatás és projektpedagógia. *Új pedagógiai szemle,* 56. évf. 10. sz. pp. 68–74. http://epa.oszk.hu/00000/00035/00107/2006-10-mu-Kovatsne-Fenntarthato.html [2016. augusztus 9.]

Lovas, M. – Tarr, Á. (2011). *Varázstükör.* Budapest: Nemzeti Geográfia.

Makai, É. (2005). Az élmény alapú tanulásról. http://www.hogu.hu/archivum/elmenyMakai Eva.doc [2016. augusztus 9.]

Mátyás, Sz. (2016). *Környezeti nevelés a Nyergesújfalui Napsugár Óvodában*. [Szakdolgozat]. Vác: Apor Vilmos Katolikus Főiskola.

Mészáros, I. – Németh, A. – Pukánszky, B. (2000). *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe.* Budapest: Osiris Kiadó

Mészáros, V. – Bárnai, Á. (2010). Az élménypedagógia egy lehetséges meghonosítási módja gyermekotthoni közegben. *Új Pedagógiai szemle,* 60. évf. 1–2. sz. pp. 55–72. http://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_upsz__2010_1-2_055-072.pdf [2016. augusztus 9.]

Szabó, G. (2006). *Az Outdoor módszer alkalmazásának lehetőségei a tanácsadásban. Kaland-terápiás beszámoló.* Budapest: ELTE PPK Tanácsadás Szakpszichológus Képzés.

MEGYERINÉ RUNYÓ, ANNA

EXPERIMENTAL EDUCATION IN CHILDREN'S ENVIRONMENTAL EDUCATION

Kindergarten teacher students of our college take part in external kindergarten practice each year, as an organic addition to their theoretical college training.

This year also several students joined the so called Bird Song Kindergarten program. In the framework of this program they worked out and implemented an independent program with kindergarten children as part and parcel of their research activity.

As a follow-up to one of such programs in the form of a two-week project the introduction of the birds living around the kindergarten was in the focus, through Experimental Education Programs. The process of complex cognition included: walk, the creation of artificial nesting places (hangouts) and their continuous monitoring, handicraft, drama pedagogy games, voice recording, bird feeding (preparation of suet balls), etc.

I introduce in my article the two-week project and the effects it had on children.